

TEXTOS I REGISTRES EN LA HISTÒRIA LINGÜÍSTICA DE MALLORCA

El treball que tenc el gust de presentar-vos és una petita mostra d'una obra en curs d'elaboració des de fa sis anys: una antologia de textos de les Illes Balears, de caire literari i no literari, des del segle XIII fins a la Guerra Civil.¹ L'objectiu és, concretament, descriure els diferents tipus de textos i, eventualment, de registres, que a parer meu hi ha en aquest llarg lapse de temps a Mallorca. I, naturalment, haurem de començar fent esment de les definicions de *text* i de *registre* segons els tractadistes de la disciplina de la lingüística textual.

Segons Enrique Bernárdez —traduesc—, el «*text* és la unitat comunicativa fonamental, producte de l'activitat verbal humana, que té sempre caràcter social; es caracteritza pel seu tancament semàntic i comunicatiu, així com per la seva coherència profunda i superficial, deguda a la intenció (comunicativa) del parlant de crear un text íntegre, i a la seva estructuració per mitjà de dos conjunts de regles: les pròpies del nivell textual i les del sistema de la llengua».² Josep M. Castellà, en estudiar les tipologies textuais, afina una mica més aquesta definició dient: «Text és una unitat lingüística comunicativa, producte de l'activitat verbal humana, que posseeix un caràcter social. Es caracteritza per l'adequació al context comunicatiu, la coherència informativa i la cohesió lineal. La seva estructura reflecteix els procediments emprats per emissor i receptor en els processos

1. Vaig presentar una primera mostra del treball al col·loqui passat de París organitzat per l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (AILLC) celebrat el 2000, amb el títol «Sèries documentals i registres lingüístics a Mallorca als segles XVI i XVII». Haig d'agrair a Vicent Salvador i a Isidor Marí llur ajuda en l'elaboració d'aquest treball.

2. Enrique BERNÁRDEZ, *Introducción a la lingüística del texto*, Madrid, Espasa Calpe, 1982. Citat per ISIDOR MARÍ en «Estat d'elaboració dels registres», a *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, IV, àrea 3, Palma, Lingüística Social (I. Marí, ed.) i Universitat de les Illes Balears, 1992, p. 199.

d'elaboració i d'interpretació. Es construeix per mitjà de dos conjunts de capacitats i coneixements: els propis del nivell textual i els del sistema de la llengua.»³

D'altra banda, el concepte de *registre* apareix per primera vegada en l'àmbit lingüístic en una publicació de 1964: *The linguistic sciences and language teaching*, de M. A. K. Halliday, Angus McIntosh i Peter Strevens. Ací el registre és entès com el «conjunt de trets formals diferencials, sobretot de lèxic i de gramàtica (i en algun cas de pronunciació), seleccionats en funció del context, és a dir, les circumstàncies en què s'usa la llengua». Més envant M. Gregory i S. Carrol en *Language and situation. Language varieties and their social context* afinarien en gran manera la noció i característiques dels registres i a l'hora de descriure'ls i classificar-los parlen del *camp del discurs* (*field of discours*), o realitat o tema de què tracta el text, del *mode del discurs* (*mode of discourse*), segons les condicions d'emissió, transmissió i recepció del text, amb una distinció essencial entre oral i escrit i entre espontani i no espontani, i del *tenor de l'escrit* (*tenor of discourse*), que es refereix a la relació entre els participants, amb una distinció essencial entre to personal i to funcional. Anys més tard, Isidor Marí (1985) farà servir també els termes *tenor funcional* (segons el propòsit de la comunicació), *tenor interpersonal* (o *nivell de formalitat*) i farà esment de la distinció entre usos privats i usos públics.⁴ També, com diu aquest autor, mentre «els dialectes són les varietats de la llengua pròpies d'un grup determinat d'usuaris, els registres són els tipus de llengua propis de cadascun dels usos diferents en què la llengua es fa servir. Per això els registres s'anomenen també varietats diatípiques o funcionals de la llengua».⁵ Cada text conté com a mínim un registre d'ús, però pot haver-hi tipus de textos que continguin mostres de dos o més registres. Per exemple, als llibres de cort de causes penals o criminals de l'Antic Règim solen aparèixer fragments de registre juridicoadministratiu al costat d'altres d'epistolar, narratiu i col·loquial.⁶

3. Josep M. CASTELLÀ, «Les tipologies textuals», a *Lingüística i ensenyament de llengües*, Universitat de València, 1994, p. 109.

4. Xavier LUNA, «El registre i el gènere en la lingüística sistèmica», *Llengua & Literatura: Revista Anual de la Societat Catalana de Llengua i Literatura*, Institut d'Estudis Catalans, núm. 6 (1994-1995), p. 258-260.

5. Isidor MARÍ, «Estat d'elaboració dels registres», a *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, p. 201.

6. Joan MIRALLES, «Sobre l'ús lingüístic en les viles medievals mallorquines. Els llibres de cort reial», a *Actes del V Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, organitzat per l'AILLC, Andorra, 1979, publicades a cura de J. Bruguera i J. Massot i Muntaner, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980, p. 535-569. Republicat en forma de dos articles diferents, amb algunes modificacions, amb els títols «Sobre els usos lingüístics en les viles mallorquines a l'edat mitjana» i «Interès lingüístic dels llibres de cort reial», en el llibre *Entorn de la història de la llengua*, amb un pròleg de Josep Massot i Muntaner, Universitat de les Illes Balears, Departament de Filologia Catalana i Lingüística General, i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001, coll. «Biblioteca Miquel dels Sants Oliver», núm. 16, p. 89-107 i 109-125.

Pel que fa a la tipologia dels textos, i després de consultar diferents treballs sobre la qüestió, no he trobat cap classificació que pugui servir de base convincent per a ordenar el corpus textual estudiat, i n'és el motiu, almenys en bona part, el fet que les classificacions que s'han fet fins ara es refereixin únicament al moment sincrònic actual i sobretot a la llengua oral.⁷ El mateix J. M. Adam, autor de diverses propostes de tipologia textual, ja manifestava el 1992 aquesta dificultat: «Veiem que els prototipus seqüencials són categories relativament vagues i, per tant, operatòries. Si sovint és difícil de determinar quin tipus actualitza un text concret, és perquè la major part dels textos es presenten com a barreges de seqüències diverses. Els textos homogenis (unitipus) són més rars que els textos heterogenis (pluritipus), compostos, per definició, de seqüències diferents. Un text heterogeni és generalment classificat en funció del tipus que conté els altres.»⁸ Josep M. Castellà, autor del treball «Les tipologies textuals», després de passar revista a distintes classificacions, acaba així l'article: «Potser, la conclusió més general que se'n pot extreure, des del punt de vista de la lingüística aplicada que predomina en el nostre capítol, és que la millor tipologia, o, en general, el millor plantejament teòric per a qualsevol qüestió lingüística, no podrà tenir mai un valor absolut, sinó que la seva adequació dependrà de la naturalesa de l'aplicació que se'n vulgui fer o del problema que es vulgui resoldre. De fet, des del punt de vista teòric, se succeiran els models i les propostes tipològiques, probablement cada vegada més afinades i més adequades a la realitat dels textos, però, tot i l'esforçat intent, no aconseguiran mai d'abastar en la seva totalitat l'enorme complexitat del llenguatge.»⁹

7. Josep M. Castellà en el treball ja esmentat passa revista a sis tipus, agrupats de la manera següent:

- a) Tipologia dels actes de parla (J. R. Searle).
- b) Tipologia binarista (B. Sandig i R. E. Longacre).
- c) Tipologia referencial (E. Werlich).
- d) Tipologia funcional (J. M. Adam).
- e) Tipologia seqüencial (J. M. Adam).
- f) Tipologia contextual (J. P. Bronckart).

D'altra banda, inclou dos annexos, un de dedicat als textos reals classificats segons la tipologia d'Adam (1985) i l'altre, als textos reals classificats per àmbits d'ús segons el mateix Castellà (1992).

C. FUENTES RODRÍGUEZ, en el capítol «Tipología textual», dins *Lingüística pragmática y análisis del discurso* (Madrid, Arco, 2000), parla de la tipologia segons J. M. Adam i d'altres segons E. Roulet:

- a) Tipologies funcionals (segons la perspectiva de Bühler i Jakobson).
- b) Tipologies enunciatives (Benveniste i Bronckart).
- c) Tipologies situacionals (Halliday, Bouchard, Schneuwly).
- d) Tipologies cognitives.

8. Citat per Josep M. CASTELLÀ, «Les tipologies textuals», a *Lingüística i ensenyament de llengües*, p. 116.

9. Josep M. CASTELLÀ, «Les tipologies textuals», a *Lingüística i ensenyament de llengües*, p. 121.

Tanmateix, a pesar de les dificultats, voldria intentar una base classificatòria eclèctica fonamentada en tres pilars: el contingut, la forma i el tenor de cada un d'aquests textos. Vegem-ho:

1. El contingut fa referència al camp, a la *temàtica del discurs*, per dir-ho en termes de Halliday. Així per exemple, un text religiós tindrà com a contingut algun aspecte sobre religió, el camp d'un text lexicogràfic serà un diccionari o un vocabulari, un text contractual tindrà com a camp o temàtica un contracte, d'arrendament o per a fer una obra determinada, etc. L'indicador més evident de les varietats en el camp del contingut és el lèxic, el vocabulari més o menys específic segons l'especialitat.

2. La forma es refereix a tot aquell conjunt d'elements que conformen la manera en què es manifesta el text. I ací no solament apuntam a la diferenciació entre oral/escrit, espontani/no espontani, monologat/dialogat, escrit per a ser llegit / escrit per a ser dit en veu alta, que trobam en l'àmbit del mode del discurs segons M. Gregory i S. Carroll, sinó també a d'altres trets binaristes com prosa/vers o a determinades fórmules o indicadors més o menys estereotipats que trobam sobretot a l'inici i/o al final de certs textos. Per exemple, els edictes antics solien començar amb les paraules «Ara ojats», els inventaris solien separar les diferents unitats de cultura material amb la partícula *ítem*, i, d'altra banda, no és difícil destriar estructures formals més o menys fixes i estereotipades en els textos testamentaris, homilètics, epistolars, contractuals, etc.

3. El tenor del discurs fa esment, d'una banda, del tenor interpersonal o nivell de formalitat en la relació, que té com a indicador més visible el tractament, i de la distinció entre usos privats i usos públics, però a parer meu, a l'hora de fer la classificació és especialment productiu tenir en compte les funcions o finalitats d'aquests textos. Així, les funcions que es palesen a partir de l'anàlisi del corpus que present són la funció adoctrinadora, la instructiva, la didàctica, la informativa, la ludicoliterària, l'administrativa, l'enregistradora, l'ordenadora, la judicial i la legislativa.

Doncs bé, si tenim en compte aquestes bases de classificació, crec que podem parlar dels següents tipus de textos: religiosos, filosòfics, assagístics, científicodidàctics, etnogràfics, historiogràfics, biogràfics, lexicogràfics, metalingüístics, paremiològics, enigmístics, periodístics, crítics, polítics, polemístics, publicitaris, narratius, poètics, de literatura popular, teatrals, administratius, capitulars, contractuals, cerimonials, epistolars, dietarístics, testamentaris, judicials, parlamentaris, edictals, homilètics, d'inventaris i onomàstics.

Cada un d'aquests tipus pot ser definit en termes fonamentats en el contingut o camp de què tracten, en la forma o manera en què apareixen i en el tenor o relació entre els interlocutors.

Sigui com sigui, en molts casos no podem partir de visions excessivament maniquees i en aquests casos més val parlar de diverses possibilitats o de gradacions matisades. Així, per exemple, pel que fa al contingut, un text narratiu

tant pot referir-se a una narració de creació literària com a la descripció en el temps d'un fet real escaigut. Un text de literatura popular tant pot referir-se a una composició versificada de caire tradicional recollida i publicada per un erudit, com a un glosat imprès d'un glosador contemporani perfectament conegut. Quant a la forma, un text homilètic pot ser objecte d'una realització oral més o menys espontània, segons el predicador; un text periodístic, en general, és escrit per a ser llegit privadament però res no priva que en determinats casos el lector no pugui llegir-lo en veu alta davant un auditori. Quant al tenor, no hi ha dubte que un text judicial és formal; tanmateix els judicis de caire penal solen incloure fragments de testimoniatsges de registre narratiu i/o col·loquial segurament molt acostats a la llengua viva informal. D'altra banda, en els casos de textos de llenguatge científic, pragmàtic i/o periodístic, etc., potser seria més adequat parlar de to neutre o objectiu que de to formal pròpiament dit. Pel que fa a la funció, crec que ningú no pot dubtar que hi ha textos que tenen més d'una funció. Un text homilètic pot tenir una eventual funció instructiva al costat d'una de fonamental que és l'adoctrinadora; un text parlamentari té sobretot una funció legislativa i/o administrativa, si es tracta del reflex d'un debat en el parlament, mentre que si es tracta d'una conferència tindrà una funció essencialment instructiva; un text epistolar pot tenir una funció eminentment informativa, sobretot en la correspondència privada, però en l'oficial pot predominar la funció administrativa. Pel que fa als textos lul·lians, és cert que n'hi ha que poden ser considerats de caire metalingüístic, paremiològic i fins i tot lexicogràfic. Tanmateix, en tots aquests casos veim que de manera preeminent sobresurt el fet de ser essencialment didàctics i/o pedagògics i això ens ha inclinat a col·locar-los dins el grup dels científico-didàctics.

Així doncs, podríem fer la descripció de cada tipus de text basant-nos en aquests tres fonaments ja esmentats. Vegem-ne alguns exemples:

— Text religió

Contingut: religió.

Forma: escrit, no espontani, en general monologat, normalment en prosa, escrit per a ser llegit i/o recitat i, fins i tot, cantat.

Tenor: formal, generalment privat, i amb funció adoctrinadora.

— Text narratiu

Contingut: novel·la, conte o narració, sigui de creació o per a descriure un fet històric.

Forma: escrit, generalment no espontani, monologat, en general en prosa, escrit per a ser llegit.

Tenor: formal, privat, amb funció ludicoliterària i/o informativa.

— Text teatral

Contingut: obra de teatre, drama o comèdia, de caire profà o religiós.
Forma: escrit, no espontani, generalment dialogat, en prosa o en vers, escrit per a ser dit o recitat.
Tenor: formal, públic, amb funció eminentment ludicoliterària i, eventualment, adoctrinadora.

— Text contractual

Contingut: contracte, d'arrendament o per a fer alguna obra.
Forma: escrit, no espontani, monologat, en prosa, escrit per a ser llegit.
Tenor: formal, privat, amb funció administrativa.

— Text parlamentari

Contingut: discurs davant el parlament o conferència o parlament davant un auditori.
Forma: escrit, no espontani, monologat, en prosa, escrit per a ser dit en veu alta davant l'auditori o per a registrar el que ja s'ha dit.
Tenor: formal, públic, amb funció legislativa i/o administrativa i/o instructiva.

Vegem seguidament la descripció dels diferents tipus de textos.

1. TEXTOS RELIGIOSOS

Es refereixen a la religió com a «conjunt de creences i pràctiques que tenen per objecte retre culte a la divinitat».¹⁰ Els textos escollits són algunes obres lul·lianes, uns llibres de meditació, d'instruccions per als feels per a oir devotament la missa, un devocionari sobre l'examen de consciència, l'acte de contrició i la meditació sobre l'eternitat, un tractat sobre la confessió, un llibre sobre la invenció i miracles de la Mare de Déu de Lluc, uns comentaris sobre l'Amic i l'Amat, unes meditacions sobre el Via Crucis i la corona dels set goigs de Maria Santíssima, un tractat sobre les cerimònies a observar per part del sacerdot en la celebració de la missa, una doctrina cristiana, un devocionari sobre el rosari, una conversa sobre l'origen de la confessió sacramental, un trisagi sobre la Santíssima Trinitat, una oració per a l'entrada al nou segle xx, un exercici del Via Crucis, uns himnes religiosos, un exercici de les Quaranta Hores i un devocionari litúrgic, etc. En tots els casos es tracta de textos escrits, en general en prosa, no espontanis, generalment per a ser llegits i/o recitats i fins i tot cantats, de contingut religiós i to formal, d'ús normalment privat i funció eminentment adoctrinadora. Tots els textos tenen forma de monòleg, tret d'un en

10. DIEC, *s. v. religió*, p. 1568.

forma dialogada. Es tracta d'un dels tipus de textos més antics i més persistents tot al llarg de la història.

2. TEXTOS FILOSÒFICS

Ens referim als que tenen relació amb el concepte de filosofia tant com a «estudi metòdic i crític de la realitat, el coneixement i l'acció, que aspira a donar-ne l'explicació darrera i a orientar la vida humana», com també com a «reflexió metòdica i crítica sobre la naturalesa, els pressupòsits, l'orientació, etc., d'un àmbit de la cultura».¹¹ En aquest apartat tenim algunes obres lul·lianes, una *Doctrina moral*, i ja en època moderna, una reflexió sobre el ruralisme i la ciutat pagesa, una obra difícil de classificar entre la novel·la alegòrica i la filosofia i unes reflexions sobre la interrelació entre filosofia i religió. Són textos escrits, no espontanis, per a ser llegits, en prosa, de contingut filosòfic i to formal, d'ús privat i funció eminentment instructiva i/o adoctrinadora.

3. TEXTOS ASSAGÍSTICS

Entenem l'assaig com el «gènere en prosa no narratiu, que aborda d'una manera lliure els problemes més diversos amb voluntat de creació literària».¹² Els exemples, tots del segle XX, tracten sobre la pena de mort, sobre la personalitat de Kierkegaard i sobre la Renaixença. Són textos escrits, no espontanis, en prosa, per a ser llegits, de contingut divers, polític, sociològic, artístic, etc., i to formal, d'ús privat i funció entre instructiva i ludicoliterària.

4. TEXTOS CIENTIFICODIDÀCTICS

Es tracta de textos que poden variar molt entre els tractats científics pròpiament dits i els reculls d'orientacions didàctiques per a l'exercici d'una professió o d'una activitat determinada de la vida corrent. Ací ens basam en algunes obres lul·lianes de caire pedagògic, mèdic, enciclopèdic, gramatical, científic i proverbial, uns tractats de trobar, un tractat de caire paremiològic, una pràctica de mercaderia, un compendi sobre la prevenció i curació de la pesta, un llibre d'astrologia, un tractat sobre el salnitre, un art de picapedrer, una summa gramatical, uns pronòstics, un art de conró, uns receptaris de

11. DIEC, s. v. *filosofia*, p. 878.

12. Definició mixta feta entre el que diu DIEC, s. v. *assaig*, p. 173, i el *Gran diccionari de la llengua catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1998, s. v. *assaig*, p. 159.

cuina, un mètode per a fer vi i unes monografies sobre l'estat sanitari a Mallorca, sobre els fòssils i sobre el petroli. També són textos escrits, no espontanis, generalment en prosa, per a ser llegits, de contingut científic i/o pragmàtic o didàctic, de to formal o neutre, d'ús privat i amb funció essencialment didàctica.

5. TEXTOS ETNOGRÀFICS

Entenem per etnografia l'«estudi descriptiu dels diversos grups humans o ètnics, de llurs activitats, organització social, creences religioses, estructures de parentiu, etc.».¹³ Per bé que hi ha precedents del segle XIX, i fins i tot d'anteriors, en el camp de la literatura popular, els exemples adduïts aquí daten ja del segle XX i es refereixen a l'estudi del folklore, a la indumentària, i als costums de determinades festes religioses i de feines del camp. Es tracta de textos escrits, no espontanis, en prosa, per a ser llegits, de contingut relacionat amb la cultura popular, de to formal o neutre, d'ús privat i amb funció instructiva.

6. TEXTOS HISTORIOGRÀFICS

Referits a la historiografia com a «conjunt d'obres i d'estudis referents a la història».¹⁴ Tenim una història general de Mallorca, un estudi sobre la història d'un castell, la història de Catalunya en temps de la Revolució Francesa, la venguda de sant Vicenç Ferrer a Mallorca, les possessions d'Artà i la Inquisició a Espanya. Destriam d'aquest apartat els textos biogràfics. Són textos escrits, no espontanis, en prosa, per a ser llegits, de contingut històric, to formal, ús privat i funció essencialment instructiva i, en determinats casos, adoctrinadora.

7. TEXTOS BIOGRÀFICS

Referits a la biografia com a «història de la vida d'algun personatge, escollit generalment en virtut de la seva activitat o del seu ressò públic».¹⁵ Tenim des d'una història de sant Aleix fins a un treball d'evocació necrològica dedicat a Tomàs Forteza, una vida de Jesucrist i d'altres de dedicades a Ramon Llull, santa Eulàlia, santa Catalina Tomàs i Miquel Costa i Llobera. Són textos escrits, no espontanis, en prosa, per a ser llegits, de contingut històric re-

13. DIEC, s. v. *etnografia*, p. 825.

14. DIEC, s. v. *historiografia*, p. 1012.

15. DIEC, s. v. *biografia*, p. 231.

ferit a un personatge, de to formal, d'ús privat i amb funció instructiva i, eventualment, adoctrinadora.

8. TEXTOS LEXICOGRÀFICS

Apunten a la lexicografia com a «branca de la lexicologia aplicada que s'ocupa de l'elaboració de diccionaris o lèxics». ¹⁶ Tenim una proposta ortogràfica, diverses mostres de diccionaris de «mallorquí-castellà», un vocabulari de termes de llenguatge infantil, un recull de noms d'ametlles i una primera mostra del *Diccionari català-valencià-balear*. Són textos escrits, no espontanis, en prosa, per a ser llegits o consultats, de contingut lèxic, to formal o neutre, ús privat i funció entre didàctica i instructiva.

9. TEXTOS METALINGÜÍSTICS

Es refereixen a la metalingüística com a «ús de la llengua per a descriure la llengua mateixa». ¹⁷ Incloem alguns precedents lullians d'interès metalingüístic en el grup dels textos científicodidàctics i aquí començam amb alguns textos del segle XIX: unes consideracions introductòries del primer «diccionari mallorquí-castellà», unes controvèrsies sobre l'origen i naturalesa de la llengua catalana, algunes reflexions sobre la llengua literària, propaganda d'una nova col·lecció de llibres en català, unes cartes filològiques, un treball de conjunt sobre «la llengua mallorquina», i ja del segle XX, amb una defensa de la llengua, algunes propostes sobre com hauria de ser la llengua literària, una crítica a la proposta d'ortografia de l'Institut d'Estudis Catalans i un estudi sobre la llengua dels primers renaixentistes mallorquins. Són textos escrits, de contingut lingüístic, no espontanis, en prosa, escrits per a ser llegits, de to formal, d'ús privat i amb funció instructiva i, eventualment, adoctrinadora o patriòtica, sobre la base de la llengua.

10. TEXTOS PAREMIOLÒGICS

Concerneixen la paremiologia com a «branca de la lingüística que estudia les parèmies o proverbis», ¹⁸ entesos aquests com a «màxima o sentència moral i didàctica, de caire erudit o popular». ¹⁹ Incloem alguna obra lulliana

16. DIEC, s. v. *lexicografia*, p. 1109.

17. DIEC, s. v. *metalingüístic -a*, p. 1209.

18. DIEC, s. v. *paremiologia*, p. 1355.

19. DIEC, s. v. *proverbi*, p. 1364.

sobre proverbis en el grup dels textos científicodidàctics a causa del seu caràcter eminentment pedagògic i/o didàctic. Ací incloem diverses mostres d'adagis i refranys bilingües «mallorquins-espanyols», una llista d'homes i dones que han donat lloc a refranys o dites, unes mostres de modismes, una col·lecció políglota de refranys i unes comparances. Són textos escrits, no espontanis, que tracten de parèmies o proverbis, escrits per a ser llegits, generalment en prosa, de to formal o neutre, d'ús privat i amb funcions diverses: instructiva, didàctica, ludicoliterària i fins i tot adoctrinadora.

11. TEXTOS ENIGMÍSTICS

Es refereixen a l'enigmística com a «art d'endevinar enigmes representats per gràfics o figures, endevinalles, mots encreuats, jocs de paraules, etc.».²⁰ Posam algunes mostres aparegudes en les revistes *La Ignorància* i *La Aurora* amb els títols de «Porros-fuyes» i «Vuyts i nous». Els textos d'aquesta mena comencen a aparèixer en les seccions recreatives de les publicacions periòdiques del segle XIX. Són textos escrits, no espontanis, que tracten d'endevinalles i enigmes en general, escrits per a ser llegits, en prosa i/o en vers, de to neutre o fins i tot informal, d'ús privat i amb funció ludicoliterària.

12. TEXTOS PERIODÍSTICS

Entès el mot *periodístic* com a «relatiu o pertanyent als periòdics, als periodistes».²¹ Deixant de banda diversos precedents ja de l'època romana i medieval, el periodisme pròpiament dit apareix als Països Catalans ja al segle XVII, però no és fins a finals del segle XVIII quan apareixen els primers diaris. Ací incloem una llarga mostra de textos des del *Diari de Buja*, el 1812, fins a *La Nostra Terra*, estroncada amb la Guerra Civil, amb els gèneres clàssics de la crònica, el reportatge, l'article de fons o editorial, etc. Com és sabut, el registre o estil periodístic intenta assolir les característiques clàssiques de llenguatge objectiu, concís i clar en l'exposició dels fets, la qual cosa no priva que no hi destaquem també en molts casos la funció adoctrinadora o de creació d'opinió entorn d'un tema o d'una persona. Són, per tant, textos escrits, no espontanis, per a ser llegits, generalment en prosa, de contingut informatiu o d'opinió, almenys teòricament de to neutre o objectiu, d'ús privat i amb funció informativa i, eventualment, adoctrinadora.

20. DIEC, s. v. *enigmística*, p. 717.

21. DIEC, s. v. *periodístic -a*, p. 1393.

13. TEXTOS CRÍTICS

Entès el mot *crític* en el sentit «que avalua les qualitats i els defectes d'una obra literària, artística, etc.».²² De primer, al segle XIX, es refereixen a obres de caire literari i, més envant, a la cosa política, a la pintura, a la música, al cinema. Incloem mostres sobre els orígens de la poesia, les èpoques de la poesia popular, *L'Atlàntida* de Verdaguer, un pròleg a les *Contarelles* de mossèn Alcover, i al *Cançoner* de Marian Aguiló, algunes recensions de llibres i noticiaris d'exposicions, concerts i cinema. Sovint aquest tipus de textos s'aproximen a les peculiaritats pròpies dels textos assagístics. El paper crític o discernidor de les qualitats o defectes de l'obra en qüestió és la característica essencial d'aquests textos. Són, per tant, textos escrits, no espontanis, per a ser llegits, en prosa, de contingut literari o artístic, de to formal, d'ús privat i amb funció instructiva.

14. TEXTOS POLÍTICS

Relatius o pertanyents a la política com a «conjunt de teories sobre el govern de la societat i d'activitats pràctiques relacionades amb la gestió dels afers públics».²³ Aportam un catecisme polític i, més envant, alguns articles sobre nocions com el concert econòmic, el moviment regionalista, el nacionalisme, el catalanisme, el feminisme, la solidaritat, el règim republicà, la constitució de l'Associació per la Cultura de Mallorca, l'Estatut d'autonomia i el missatge de resposta als intel·lectuals i polítics catalans. Hi és especialment destacable el paper adoctrinador i de creació d'opinió entorn d'un tema. També en aquest cas els articles consignats participen sovint de les particularitats dels textos assagístics. Són, per tant, textos escrits, no espontanis, per a ser llegits, en prosa, de contingut relacionat amb la política, de to formal, d'ús privat i amb funció instructiva i adoctrinadora.

15. TEXTOS POLEMÍSTICS

Es refereixen a la polèmica o «controvèrsia, esp., per escrit, sobre un punt teològic, polític, literari, etc.».²⁴ Ací ens referim a algunes obres de principis del segle XVIII de caire antilul·lià i antiborbònic del pare Martí Serra, passant per escrits anticonstitucionals i proconstitucionals, a favor del progrés mecànic,

22. DIEC, s. v. *crític* -a, p. 525.

23. DIEC, s. v. *polític* -a, p. 1315.

24. DIEC, s. v. *polèmic* -a, p. 1440.

de celebrar els Jocs Florals a Mallorca, contra el liberalisme, i acabant amb una mostra de la prosa integrista de mossèn Alcover a *La Aurora*. També en aquest cas és notable el paper adoctrinador i de creació d'opinió, però també, des del punt de vista formal, és important l'acostament al llenguatge corrent, col·loquial. D'aquí l'existència d'una sèrie de trets propis de la llengua parlada informal que difícilment podríem trobar en altres escrits. Són, per tant, textos escrits, no espontanis, escrits per a ser llegits, en prosa, de contingut polític, religiós, cultural, etc., de to tirant a informal, d'ús privat, encara que sovint devien ser textos llegits en públic, i amb funció essencialment adoctrinadora.

16. TEXTOS PUBLICITARIS

Relatius o pertanyents a la publicitat com a «tècnica aplicada als mitjans de comunicació de massa amb l'objecte d'induir el públic a determinats comportaments comercials, polítics, morals».²⁵ Ací incloem mostres aparegudes en publicacions periòdiques en la secció d'anuncis destinats a la compra i/o consum de determinats productes. Naturalment el paper informatiu i adoctrinador o persuasiu i el fet que apareguin en premsa periòdica, sovint amb representacions gràfiques, són les característiques essencials d'aquesta classe de textos. Són, per tant, textos escrits, no espontanis, escrits per a ser llegits, en prosa o en vers, que contenen anuncis o consignes destinats al consum d'un producte o que volen fer tendir cap a un comportament determinat, d'un to més o menys neutre i/o informal, d'ús privat i amb funció informativa i, alhora, adoctrinadora o persuasiva.

17. TEXTOS NARRATIUS

Relatius o pertanyents a la narració, entesa aquesta tant com a «relat d'un fet succeït» com també com a «escrit de creació literària en prosa d'extensió superior al conte i inferior a la novel·la».²⁶ Incloem d'entrada algunes mostres d'obres de caire narratiu de Ramon Llull, entre d'altres, la *Vida coetània*, la versió catalana de la crònica de Pere Marsili sobre la crònica de Jaume I, la versió catalana de la *Queste del Saint Graal*, les descripcions d'un pas d'armes, de la rebuda solemne de l'emperador Carles V, de l'assalt dels turcs a Sóller, dels fets d'armes dels corsaris mallorquins, i, ja dels segles XIX i XX, una àmplia mostra de textos d'aquest estil dels nostres millors escriptors. Les ca-

25. DIEC, s. v. *publicitat*, p. 1499.

26. DIEC, s. v. *narració*, p. 1266.

racterístiques d'aquest gènere, un dels clàssics de la literatura, és l'exposició ordenada de fets històrics o reals, i/o imaginaris o fantàstics. Segons els casos podem trobar, en dosis diverses, sobretot en els textos reals, la funció informativa, i, fins i tot propagandística o de creació d'opinió, mentre que en el cas dels textos de creació destaca la funció ludicoliterària o d'entreteniment. Sovint, també, contenen mostres de registre col·loquial. Són, per tant, textos escrits, no espontanis, escrits per a ser llegits, generalment en prosa, de contingut literari divers, real o fictici, de to més o menys formal, d'ús privat i amb funció eminentment ludicoliterària i/o informativa.

18. TEXTOS POÈTICS

Relatius o pertanyents a la poesia com a «art d'expressar, de traduir en forma concreta, el contingut espiritual propi, mitjançant paraules disposades segons unes determinades lleis mètriques» o «obra en vers» o «gènere d'obres escrites en vers».²⁷ Es tracta també d'un dels gèneres clàssics més antics de la literatura pròpiament dita. Ens basam en exemples de poesia culta, èpica o lírica, religiosa i/o profana. Tenim mostres de poesia lul·liana, de faula, de tençons o diàlegs de disputa, de cobles, de certàmens poètics, d'oracions poetitzades, de profecies, de poesia narrativa, de poesia religiosa barroca moralitzant, de cançons d'amor, de poesia satírica, amorosa o rococó, de dècimes desbaratades, de poemes en monosíl·labs, i, en general, mostres eloqüents de la riquíssima producció poètica, èpica, lírica i dramàtica, dels nostres escriptors dels segles XIX i XX. També aquí podem trobar distintes funcions: adoctrinadora, informativa, etc., segons el cas, al costat de la funció predominantment ludicoliterària. No cal dir que des del punt de vista formal l'estructura estròfica en versos rimats, un bon recurs mnemotècnic, junt amb la música que sovint l'acompanya, en són una de les principals característiques. Són, per tant, textos escrits, no espontanis, monologats o dialogats, escrits per a ser llegits, en vers, de contingut literari divers, de to més o menys formal, en general d'ús privat i amb funció principalment ludicoliterària.

19. TEXTOS DE LITERATURA POPULAR

Es tracta de textos o bé de literatura de canya i cordill o textos de literatura tradicional que al seu moment foren copiats per erudits. Els primers conformen un «gènere literari de destinació popular i de gran difusió, nascut amb els inicis de la impremta i que va perdurar fins als primers decennis del segle XX. Com-

27. DIEC, s. v. *poesia*, p. 1438.

prenia un conjunt variat de temes, com ara cobles, romanços, comentaris sobre fets històrics coetanis, notícies d'actualitat, relats de successos, narracions sensacionalistes i fantasioses, contes, narracions novel·lesques, resums d'obres literàries i narrativa popular, relats hagiogràfics, miracles, novenes, sermons i textos moralitzants, sàtires, relats d'humor, acudits, obres dramàtiques, tant religioses com profanes, auques i ventalls, pronòstics, calendaris, quaderns de gramàtica i de matemàtiques, literatura política, ideològica i social, entre d'altres». ²⁸ El primer exemple aportat és una viadera del segle xv trobada en un protocol notarial, després continuam amb uns rims sobre la Germania, unes cançons d'amor, una codolada sobre la darrera cremadissa de judaïtzants, un glosat d'en Tià de sa Real, unes cobles de Nadal, uns coverbos i, ja dels segles XIX i XX, tota una sèrie de rondalles i gloses o cançons de diversos glosadors i algunes mostres de poesia tradicional recollides i publicades per erudits. Com és sabut, aquest tipus de literatura pot ser vehiculada en prosa (rondalles, tradicions, etc.) o en vers. La literatura de canya i cordill sol ser d'autoria més o menys culta, però els consumidors normals en són les classes populars. Pel que fa a la literatura tradicional, les seves característiques són la transmissió oral, una autoria generalment desconeguda, segurament poc o gens instruïda, i un consum majoritari entre gent àgrafa i analfabeta. Són, per tant, textos escrits, però en bona part de procedència oral, no espontanis, monologats o dialogats, escrits per a ser llegits, dits, o recitats, segons el cas, en vers o en prosa, de contingut referent a la literatura oral, de to variable, d'ús públic o privat segons el cas i amb funció eminentment ludicoliterària, i, eventualment, informativa i adoctrinadora.

20. TEXTOS TEATRALS

Relatius o pertanyents al teatre com a «literatura destinada a ésser representada». ²⁹ Poden ser de caire culte i/o popular, religiós i/o profà. Començam amb dos fragments de Passió del segle XIV i continuam amb diverses consuetes del manuscrit Llabrés del segle XVI, la consuetada dels Pastorells, un diàleg per a celebrar les noces del rei Carles, la comèdia de la conquesta de Mallorca, alguns entremesos i comèdies del segle XVIII, i, ja dels segles XIX i XX, tota una sèrie de mostres de teatre culte i popular, de caire religiós i/o profà, algunes de les quals d'autoria desconeguda. Com és sabut, el teatre és un dels gèneres clàssics de la literatura on és particularment notable l'estructura dialogada. D'altra banda, sobretot en el teatre popular, hi ha una aproximació, en major

28. *Nou Diccionari 62 de la literatura catalana*, director Enric Bou, Edicions 62, Barcelona, 2000, s. v. *literatura de canya i cordill*, p. 381.

29. *DIEC*, s. v. *teatre*, p. 1610.

o menor grau, al llenguatge corrent, a la llengua parlada col·loquial o informal, per bé que el teatre antic tenia en general una estructura formal versificada. Són, per tant, textos escrits, no espontanis, generalment dialogats, escrits per a ser dits davant un públic, en prosa o en vers, de contingut religiós o profà, de to més o menys formal, d'ús públic i amb funció eminentment ludicoliterària i, en el teatre religiós, adoctrinadora.

21. TEXTOS ADMINISTRATIUS

A grans trets, inclouen tot tipus de documentació emanada d'una determinada administració o entitat, sigui reial, episcopal, baronial, municipal, etc. Feim constar que hem destriat els textos que tant a nivell de contingut com sobretot de forma poden constituir-se en grup a part: els capitulars, els contractuals, els cerimonials, els epistolars, els testamentaris, els judicials, els parlamentaris, els edictals, els d'inventaris i els onomàstics. Així i tot, d'entre el grup de textos no literaris és un dels tipus dotats d'una major heterogeneïtat i d'altra banda és un dels més antics, ja que es tracta de textos absolutament imprescindibles per al funcionament de la burocràcia. A partir del segle XVIII, sobretot arran de la pragmàtica de 1768, aquests usos foren objecte de repressió per la nova Administració borbònica, tant en l'àmbit civil com en l'eclesiàstic, aquest darrer a través de disposicions episcopals. Els exemples adduïts daten ja del segle XIII i tracten de la venda d'unes cases i del compte d'unes avaries o despeses; després, als segles següents, continuam amb una rebuda de lluïsmes, unes despeses per execucions, un document de franquesa i un altre sobre el sou d'un operari, un llibre de comptes del Reial Patrimoni, una relació de mariners, l'acta d'examen d'un grup d'artillers, una taxació del preu de les robes, i, ja al segle XVIII, tenim una audició de comptes sobre el regal fet a l'armada anglesa i uns aranzels dels preus de venda de la carn. Encara, del segle XIX aportam un llibre de visites del comissari dels pares carmelites, un compte de la feina feta per un menestral, la darrera acta capitular en català de les monges del convent de Sant Jeroni, de 1877, i l'acta de la Junta General de la Societat Arqueològica Lulliana, de 1892. Com és sabut, el llenguatge administratiu és un dels llenguatges d'especialitat sobre el qual ja hi ha una abundant bibliografia. En tots els textos administratius hi ha, com és lògic, una funció eminentment administrativa i/o enregistradora. D'altra banda, tret dels textos judicials i parlamentaris, no hi sol haver mostres dels registres narratiu i/o col·loquial, propis del llenguatge parlat. Són, per tant, textos escrits, no espontanis, escrits per a ser llegits, en prosa, de contingut relacionat amb l'organització administrativa d'una entitat, de to formal, d'ús generalment públic o oficial i amb funció administrativa i/o enregistradora.

22. TEXTOS CAPITULARS

Es tracta de textos generalment en forma d'edictes, però que contenen una sèrie de capítols o articles numerats correlativament destinats a la bona administració civil o eclesiàstica. Començam amb la carta de franquesa, tot just conquistada l'illa, i les ordinacions de les noves viles, seguim amb unes constitucions o ordinacions sobre el descans dominical i sobre les fembres públiques, una crida de caça, unes ordinacions sobre abillament, els capítols dels taverners i dels mesuradors del llibre de mostassaf, un edicte del virrei, uns capítols sobre gales i vestuari de la confraria de sant Jordi, uns capítols i estatuts del gremi de passamaners, guanteres, tireters i marxandos, i, ja dels segles XIX i XX, aportam els estatuts de l'església de Son Sardina, la regla i estatuts del tercer orde franciscà, la traducció al català de la Constitució de 1812, unes ordenances urbanes en clau humorística, el reglament de l'Associació per la Cultura de Mallorca i el projecte d'Estatut d'autonomia de Mallorca i Eivissa de la Segona República. Són, per tant, escrits, no espontanis, escrits per a ser llegits o, eventualment, dits en públic en forma de crida, en prosa, de contingut administratiu, civil o eclesiàstic, en general de to formal, d'ús públic o privat segons el cas i amb funció administrativa i/o legislativa.

23. TEXTOS CONTRACTUALS

Relatius o pertanyents al contracte o acord entre particulars o entre particulars i l'Administració, civil o eclesiàstica, amb constància de la finalitat i les estipulacions del tracte. És particularment remarcable la persistència d'aquest tipus de documentació administrativa en català fins a principis del segle XX, en el cas dels contractes d'arrendament entre el pagès, segurament analfabet o poc instruït, i el senyor de la possessió. El mateix podem dir dels textos d'inventaris, molt vinculats precisament amb els contractuals. En tenim exemples des de l'època medieval: un contracte de construcció d'uns ponts al camí de Sóller, uns altres per a fer una bombarda, per a reconstruir un alberg a la parròquia de Santa Eulària, per a elaborar uns retaules, un contracte de rotes, un contracte d'arrendament de Son Bujosa de Deià, del molí draper des Barreter, de la possessió de Canet d'Esporles i de la possessió de Mieres, i, ja de 1909, el contracte d'arrendament de la possessió de Son Ribot de Petra, sens dubte una de les darreres mostres dels usos escrits en català de caire administratiu tradicionals a la nostra illa. Són textos escrits, no espontanis, escrits per a ser llegits, privadament o davant l'altre contractant, en prosa, de contingut administratiu, civil o eclesiàstic, de to formal, d'ús privat o oficial segons el cas, i amb funció administrativa.

24. TEXTOS CERIMONIALS

Relatiu a la cerimònia com a «acte exterior o sèrie d'actes prescrits per llei o costum, en celebració d'una solemnitat».³⁰ Tant es poden referir a les formalitats o cerimònies a observar en ocasions de solemnitat de la vida civil o eclesiàstica com a la descripció real del cerimonial seguit en determinats esdeveniments. Tenim en compte el cerimonial dels juraments dels consellers i dels oficials de la Universitat de la ciutat de Mallorca, l'ordinari de l'administració del sacraments de la diòcesi de Mallorca, la cerimònia de les exèquies del lloctinent i governador Carles de Pomar, el manual del ritual de sacraments amb la fórmula religiosa de maledicció contra els rebels i pertinaços, la fórmula de jurament dels aspirants a la capellania de Ramon Llull de Montision i el ritual mallorquí de 1847. Es tracta, doncs, de textos escrits, no espontanis, escrits per a ser llegits o dits en veu alta en un àmbit solemne i formal, de contingut civil o eclesiàstic, en prosa, d'ús públic i amb funció ordenadora o protocol·lària.

25. TEXTOS EPISTOLARS

Relatiu o pertanyents a les cartes o lletres, tant a les oficials de l'Administració entre el rei, virrei, lloctinent, governador o bisbe i algun càrrec públic, civil o eclesiàstic, i viceversa, com a les cartes creuades entre particulars o entre particulars i l'Administració. Hi ha exemples de manera ininterrompuda de correspondència en català des del segle XIII fins ara. Així i tot, a pesar de la privacitat de la correspondència entre particulars, en determinades etapes ha estat objecte de censura. Ací tenim diverses cartes d'autoritats a batles de pobles, cartes entre particulars, cartes del governador al rei de Granada, al rei d'Aragó i a funcionaris, cartes dels jurats al rei, les cartes creuades entre una presonera en terres d'Alger i un menestral mallorquí, una carta entre senyors, i, ja al segle XIX, la carta entre un eclesiàstic i el marquès d'Aiamans, una carta circular en vers que anima a recollir literatura popular, una altra d'un soldat en clau humorística, una lletra de caire informatiu sobre el caràcter i costums dels eivissencs i d'altres mostres de missives creuades entre lletraferits, algunes «oberetes», i d'altres de to humorístic publicades en revistes periòdiques. En aquest tipus de textos són peculiars les fórmules d'encapçalament i d'acabatall. Són, per tant, escrits, amb un grau de no espontaneïtat variable segons el cas, per a ser llegits, generalment en prosa, de contingut administratiu o familiar, de to més o menys formal, d'ús privat o públic, i amb funció entre essencialment informativa i/o administrativa i ludicoliterària o d'entreteniment.

30. DIEC, s. v. *cerimònia*, p. 390.

26. TEXTOS DIETARÍSTICS

Referits al dietari com a «llibre en què un cronista escriu els esdeveniments més notables» o «llibre en què algú escriu observacions i reflexions diàries» o «llibre en què s'anoten els ingressos i les despeses diàries d'una casa».³¹ Constitueixen, en gran part, el precedent dels textos periodístics moderns i aporten molta informació sobre la vida quotidiana i, sovint, sobre el seu autor. Hi ha també una connexió o consemblança amb els textos historiogràfics. Els autors solien-ne ser notaris i/o lletraferits. En tenim exemples des del segle XIV, amb el noticiari del notari Mateu Salzet, seguim després amb el de Joan Porquers, el de Perellós de Pacs, el de Joan de Torrella i de Ballester, el de Joaquim Fiol, el de Gabriel Nadal, el dietari de les eixides filològiques de mossèn A. M. Alcover i el report de les missions de recerca de l'Obra del *Cançoner popular de Catalunya*. També aquí podem trobar fragments en registre narratiu. Són textos escrits, no espontanis, escrits per a ser llegits, en prosa, de contingut relacionat amb la vida quotidiana d'una comunitat o d'una persona, de to més o menys formal, d'ús privat i amb funció eminentment enregistradora i/o ludicoliterària.

27. TEXTOS TESTAMENTARIS

Relatiu o pertanyent a un testament com a «negoci jurídic en virtut del qual el causant regula la seva successió instituint un o més hereus».³² Tenen una estructura fixa mantinguda durant segles amb una fórmula inicial més o menys estereotipada, la menció del testador o testadora i dels marmessors, del lloc d'enterrament, de les deixes als hereus i d'altres legataris, de les mandes pies i de les condicions de l'herència i de la relació final dels testimonis, que a diferència de les altres persones mencionades, sempre havien de ser homes. Tenim exemples de testaments en català, ininterrompudament, en competència amb el llatí i més envant amb el castellà, fins a la *Ley del Notariado* de 1862, en virtut de la qual la nostra llengua és proscria en l'àmbit notarial. Ens basam en diferents testaments d'homes i dones d'origen geogràfic i social vari, des de les darreres voluntats de Ferrera, muller de Petro de Fontes, de 1278, fins al testament de Joan Mateu, viudo de Margalida Pocoví de Montuïri, de l'any 1860. Es tracta d'un document escrit per a ser llegit formalment pel notari davant els hereus. Ha arribat fins avui el costum de fer-ne traducció simultània al català, en cas d'estar escrit en castellà. Són, per tant, textos escrits, no espontanis, per a ser llegits o dits davant els hereus i/o marmessors, de

31. DIEC, s. v. *dietari*, p. 619.

32. DIEC, s. v. *testament*, p. 1762.

contingut relacionat amb els testaments o les darreres voluntats, en prosa, de to formal, d'ús oficial i amb funció administrativa.

28. TEXTOS JUDICIALS

Relatius o pertanyents a l'Administració de justícia. Tant poden emanar de l'Administració judicial d'una cúria o cort civil com de l'eclesiàstica, i, els sumaris, enquestes o inquisicions poden referir-se a causes o processos civils i/o penals. També en aquest cas solem tenir a l'inici i a la fi l'ús de determinades fórmules estereotipades, amb influència llatinitzant. Fins a la reincorporació de Mallorca a la Corona d'Aragó durant el regnat de Pere el Cerimoniós, a mitjan segle XIV, els llibres de cort s'escriuen en llatí, tret dels fragments dialogats dels testimoniatsges. Al segle XVIII s'estronca per decret l'ús del català en l'àmbit judicial. Ací adduïm des d'uns llibres de cort reial amb causes criminals del segle XIV fins a un contracte matrimonial, un plet sobre un fet d'armes de bandolerisme, una provisa o provisió feta sobre les millores fetes a la possessió de Bunyolí i uns avisos de fets criminals a l'escrivà del batle reial de Lluçmajor datats el 1708. En els sumaris de caire penal o criminal, podem destriar-hi fins a quatre registres diferents: el juridicoadministratiu, l'epistolar, el narratiu i el col·loquial. És especialment notable l'interès lingüístic d'aquests dos darrers registres per tal com són un reflex més o menys fidel de la llengua parlada informal. Són, per tant, textos escrits, no espontanis, però que poden contenir mostres de llenguatge més o menys espontani en registre narratiu o col·loquial, escrits per a ser llegits o dits, segons el cas, en prosa, de contingut relacionat amb judicis de caire civil o penal, de to formal, d'ús públic i amb funció judicial.

29. TEXTOS PARLAMENTARIS

Relatius al parlament o discurs davant una assemblea o aplec de persones. Ací tant ens referim als discursos davant el Gran i General Consell o el Consell Municipal o Capitular com, en època moderna, a les conferències i parlaments en general davant un públic present a l'acte. Per contra, deixam a part el que són sermons o homilies. En el primer cas l'estructura fonamental era la suplicació o petició inicial llegida davant els parlamentaris i, a continuació, hi havia constància dels acords presos arran del corresponent debat a manera de determinació. Ací partim del parlament de Ferrando Valentí davant el Gran i General Consell, el 1467, seguim amb la petició del jurat Francí de Mora, amb la suplicació sobre la construcció d'una cisterna i adob d'unes cases per a l'estudi de gramàtica de «Randa», amb la petició d'ajuda per part del patró de nau Gabriel Monserrat, *Negret*, per a poder contribuir a les despeses del seu res-

cat, amb l'acta del Consell General de la Universitat de Deià en què es demanen un cert nombre de quarteres de forment a causa de la carestia i, ja en els segles XIX i XX, ens basam en diversos discursos als Jocs Florals i en altres associacions o assemblees i en conferències sobre temes diversos en festes, congressos, inauguracions, homenatges i commemoracions. Es tracta de textos escrits i formals que d'alguna manera pretenen ser un reflex fidel d'una actuació oral pública i formal davant un auditori. La mateixa naturalesa formal, pública, emblemàtica, d'aquests usos de la llengua oral explica per què foren proscrius per l'Administració borbònica al segle XVIII. Són, per tant, textos escrits, no espontanis, en forma de monòleg, escrits per a ser llegits o dits, segons el cas, en prosa, de contingut administratiu, polític, cultural, etc., de to formal, d'ús públic i amb funció legislativa i/o administrativa, en el cas dels discursos davant un parlament o assemblea, i amb funció instructiva, en el cas de les conferències i dels altres discursos.

30. TEXTOS EDICTALS

Relatius o pertanyents a l'edecte com a «avis, ordre o decret publicat per l'autoritat fent ús de les seves atribucions o donant compliment a un altre precepte legal, amb la finalitat de promulgar una disposició, fer pública alguna resolució, donar notícia d'algun acte o citar algú».³³ Aquest tipus de textos tenen també una estructura formal ben definida, almenys al començament i a la fi. Així, per exemple, els antics solien començar amb la fórmula «Ara ojats». Ací tenim en compte els edictes o les crides que no contenen capítols pròpiament dits, ja que si és així els incloem en el grup de textos capitulars. Una modalitat particular la devien constituir els guiatges o salconduits. Els edictes eren fixats en els edificis públics de l'Administració, de l'església, etc., perquè poguessin ser llegits. En determinats casos se'n devia fer una versió més o menys simplificada per a ser pregonada en veu alta en forma de crida. Ací tenim des dels edictes per a les solemnitats fetes en ocasió del rei Pere el Cerimoniós el 1387 i d'altres sobre qüestions diverses en relació amb la vida social de l'època tant civil com eclesiàstica, un guiatge de nau, crides sobre aforació de forments, fins a un edicte del comte de Çavellà sobre una lleva de soldats el 1707, durant la Guerra de Successió. Com en el cas anterior, fou un dels usos escrits de la nostra llengua que serien proscrius per la nova Administració borbònica. Tanmateix, la versió parlada en el català de Mallorca en forma de crides ha subsistit fins a època molt recent. Són, per tant, textos escrits, no espontanis, en forma de monòleg, escrits per a ser llegits o per a ser dits en veu alta en el cas de les crides, en prosa, amb un contingut relacionat

33. DIEC, s. v. *edicte*, p. 664.

amb l'Administració civil o eclesiàstica, de to formal, d'ús públic i amb funció legislativa i/o informativa.

31. TEXTOS HOMILÈTICS

Relatius o pertanyents a l'homília i a la predicació com a «prèdica que es fa per explicar al poble un fragment bíblic llegit dins la celebració litúrgica catòlica». ³⁴ Pot haver-hi també sermons de temàtica històrica, però amb una interpretació o vinculació amb la religió, com és el cas dels sermons de la conquesta o de l'estendard. Els sermons o homilies segueixen també una estructura més o menys fixada d'acord amb els diversos manuals de predicació. Així, per exemple, a l'inici era corrent partir d'una cita en llatí que era comentada al llarg del sermó. Des de l'època medieval el català s'ha utilitzat de manera pràcticament ininterrompuda en les trones. Tanmateix, ja durant el segle XVI comença a haver-hi predicació eventual en castellà i al segle XVIII, durant l'època del bisbe Díaz de la Guerra, hi ha disposicions contra la predicació en català en certes esglésies, com a la catedral de Palma. Partim ací del *Llibre de virtuts e de pecats* i de l'*Art abrenjada de predicació* de Ramon Llull, datats el 1313; després hi ha un salt fins al segle XVI, amb un sermó de la Santíssima Trinitat de devers 1590 del pare Rafel Serra, el sermó de la conquesta de 1644, el més antic que es conserva, i el sermó sobre el miracle dels pans i dels peixos de fra Ramon Vallès; segueix després tota una tirallonga de plàtiques i sermons que acaben amb el del pare Rafel Ginard, datat el 1928, entorn de la victòria que la fe dels sants màrtirs aconseguiren sobre la infidelitat. Cal posar un èmfasi especial en el fet que el gènere de la predicació ha estat el darrer reducte d'ús de l'estàndard oral públic i formal, a més de les oracions, del catecisme i de certes composicions versificades, com són els romanços, i que per a les classes populars, en gran part il·letrades, els sermons eren pràcticament l'única ocasió de contacte formal per via d'oïda amb aquest estàndard. Són, per tant, textos escrits, no espontanis, encara que això depenia no poc del predicador, en forma de monòleg, escrits per a ser dits en públic davant un auditori, en prosa, de to formal, d'ús públic i amb funció preeminentment adoctrinadora, si bé hi ha casos en què no convé deixar-hi de banda la funció instructiva.

32. TEXTOS D'INVENTARIS

L'inventari, com a «enumeració dels béns, dels mobles i de totes les altres coses pertanyents a una persona, a una empresa o a una comunitat, de les mer-

34. DIEC, s. v. *homília*, p. 1014.

caderies, dels crèdits, dels deutes, etc., d'un negociant, dels objectes que componen un conjunt, una col·lecció, que es troben en un indret»,³⁵ constitueix una font inesgotable d'informació per a conèixer la cultura material d'una societat en una època determinada. L'estructura formal d'aquests textos és essencialment enumerativa i en el cas d'immobles l'esment o descripció es fa per cambres, la qual cosa ens dona una informació lingüística i d'altres tipus sobre la vida quotidiana. Els inventaris es troben normalment en els arxius notariaus, la major part de vegades en relació amb les disposicions testamentàries. El nombre d'inventaris des del segle XIV fins ara és enorme i encara és un material massa poc aprofitat pels investigadors. Ens basam des d'un inventari del castell de Bellver de 1345 i d'un alberg de Lluçmajor fins a d'altres d'esglésies, cases i possessions de persones d'estaments i oficis varis, fins a l'inventari de la possessió de Son Cuixa de Petra, datat el 1907. Són textos escrits, no espontanis, escrits per a ser llegits, amb un contingut sobre cultura material, de to neutre o formal, d'ús públic o privat segons el cas, i amb funció eminentment enregistradora.

33. TEXTOS ONOMÀSTICS

Es refereixen a noms propis, tant si són noms de persona o antropònims, com si són noms de lloc o topònims. Aquestes llistes normalment s'elaboren amb finalitats fiscals, militars, de possessió de béns i, en època moderna, culturals. Ens serveixen de base el *Llibre de repartiment de Mallorca*, unes llistes d'homes d'armes, la nòmina de jueus del call que paguen el monedatge, unes talles de la vila de Muro i de la ciutat de Mallorca, una llista dels estims generals de les parròquies de l'Almudaina i de Santa Eulàlia, una relació d'illes o illetes de la parròquia de Santa Creu, un cadastre de Palma del segle XIX, una relació de puigs mallorquins per altituds, una llista de topònims de la possessió de Miramar i un repertori de la quinta dels mossos d'Artà de l'any 1920. La forma enumerativa dels diversos components, com en el cas anterior dels inventaris, i la funció enregistradora en són les principals característiques. Són textos escrits, no espontanis, escrits per a ser llegits eventualment, que contenen llistes de noms de persones o de noms de lloc, en prosa, de to neutre i amb funció principalment enregistradora.

A MANERA DE CONCLUSIONS

Les principals conclusions des del punt de vista cronològic, per segles, podrien ser les següents:

35. DIEC, s. v. *inventari*, p. 1076.

1) Els tipus de textos del segle XIII són els següents: religiosos, filosòfics, científicodidàctics, narratius, poètics, administratius, capitulars, epistolars, testamentaris i onomàstics. En el segle XIII i principis del XIV cal tenir en compte d'entrada la figura gegantina de Ramon Llull, tant a nivell quantitatiu i qualitatiu com de varietat en els tipus de textos literaris. Els textos de caire religiós perduren fins avui sense solució de continuïtat en una literatura riquíssima en gran part encara sense estudiar. D'altra banda, en el segle XIII la major part de la documentació no literària encara és en llatí. Tanmateix, en català tenim, ja en la segona meitat de segle, alguns registres sobre vendes d'immobles i assumptes de caire comptable, la versió en català de la carta de franquesa, algunes cartes i testaments i el repertori onomàstic del *Llibre de repartiment*.

2) En el segle XIV tenim textos religiosos, filosòfics, científicodidàctics, narratius, poètics, teatrals, administratius, capitulars, contractuals, epistolars, dietarístics, testamentaris, judicials, edictals, homilètics, d'inventaris i onomàstics. En aquest segle augmenta molt el volum de documentació i apareixen alguns tipus nous de textos: els teatrals, els contractuals, els dietarístics, els judicials, els edictals, els homilètics i els inventaris. Observem que, mort Ramon Llull, no hi torna a haver textos filosòfics pròpiament dits publicats en català d'autor mallorquí o publicats a Mallorca fins al segle XX.

3) Del segle XV tenim els següents tipus de textos: religiosos, filosòfics, narratius, poètics, de literatura popular, administratius, capitulars, contractuals, cerimonials, epistolars, dietarístics, testamentaris, judicials, parlamentaris, edictals, d'inventaris i onomàstics. Si fa no fa són prou consemblants als del segle anterior, només que ací no hem trobat textos científicodidàctics pròpiament dits, ni teatrals, ni homilètics i, d'altra banda, comencem a trobar textos de literatura popular, cerimonials i parlamentaris.

4) En el segle XVI trobam els següents tipus de textos: científicodidàctics, historiogràfics, narratius, poètics, de literatura popular, teatrals, administratius, capitulars, contractuals, cerimonials, epistolars, dietarístics, testamentaris, judicials, parlamentaris, edictals, homilètics, d'inventaris i onomàstics. Ací reapareixen els científicodidàctics, els teatrals i els homilètics, ja sense solució de continuïtat, fins al segle XX.

5) En el segle XVII tenim textos religiosos, científicodidàctics, narratius, poètics, de literatura popular, teatrals, administratius, capitulars, contractuals, cerimonials, epistolars, dietarístics, testamentaris, judicials, parlamentaris, edictals, homilètics, d'inventaris i onomàstics. Observem que són els mateixos que els del segle anterior, només que no hi trobam textos historiogràfics.³⁶

36. Joan Baptista Binimelis i Garcia (1539-1616) escriví la *Història general del regne de Mallorca* en català el 1595 i ell mateix la traduí en castellà el 1601. Tanmateix romangué inèdita fins al segle XX, en què mossèn Alcover en donà a conèixer alguns fragments (1916) i en què se'n va fer una versió, deficient, en castellà (1927). Actualment el manuscrit més antic que es conserva, el

6) Del segle XVIII tenim els religiosos, científicodidàctics, biogràfics, narratius, poètics, de literatura popular, teatrals, polemístics, administratius, capitulars, contractuals, cerimonials, epistolars, dietarístics, testamentaris, judicials, parlamentaris, edictals, homilètics, d'inventaris i onomàstics. També aquí tenim uns tipus prou aproximats al segle anterior. Ara bé, cal no oblidar les disposicions repressives contra el català a partir del *Decreto de Nueva Planta* i sobretot de la pragmàtica de Carles III de 1768, la qual cosa comença a estroncar l'ús del català en l'àmbit de l'Administració. Cal remarcar també l'aparició de textos polemístics en català ja molt a principis de segle, durant la Guerra de Successió.

7) Del segle XIX tenim textos religiosos, científicodidàctics, crítics, historiogràfics, biogràfics, lexicogràfics, metalingüístics, paremiològics, enigmístics, periodístics, polítics, polemístics, publicitaris, narratius, poètics, de literatura popular, teatrals, administratius, capitulars, contractuals, cerimonials, epistolars, dietarístics, testamentaris, parlamentaris, homilètics, d'inventaris i onomàstics. Trobam aquí una vertadera eclosió de nous tipus de textos que es conservaran al segle XX: els crítics, els historiogràfics, els biogràfics, els lexicogràfics, els metalingüístics, els paremiològics, els enigmístics, els periodístics, els polítics i els publicitaris. Per contra, és el darrer segle en què tenim textos administratius, cerimonials i testamentaris, a causa de les disposicions repressives contra el català per part de l'Administració. Bona part dels nous textos vénen donats per l'aparició de la premsa periòdica, pel progrés científic en els diversos camps del saber i per un nou concepte de la política.

8) Del segle XX a la Guerra Civil, trobam textos religiosos, filosòfics, assagístics, científicodidàctics, etnogràfics, historiogràfics, biogràfics, lexicogràfics, metalingüístics, paremiològics, enigmístics, periodístics, crítics, polítics, polemístics, publicitaris, narratius, poètics, de literatura popular, teatrals, capitulars, contractuals, epistolars, dietarístics, parlamentaris, homilètics, d'inventaris i onomàstics. Cal remarcar la reaparició dels filosòfics, l'aparició dels assagístics i dels etnogràfics, i la desaparició dels administratius i testamentaris, aquests darrers des de la *Ley de Notariado* de 1862. No cal dir que la persistència d'alguns usos administratius, com els contractes d'arrendament o els inventaris, es dona amb comptagotes.

9) Pel que fa a la periodització, crec que hi són fàcilment detectables tres grans etapes. Una primera etapa, la medieval, es caracteritza per una situació de normalitat en els usos literaris i no literaris, per bé que en el segle XIII, sobretot, la competència del llatí és extraordinàriament important. Una segona etapa abraça els segles XVI, XVII i XVIII. Hi és remarcable una evident decadèn-

---

de l'Ajuntament de Palma, data de 1640-1642. La història de Mallorca de Joan Dameto i Vicenç Mut, del segle XVII, fou escrita i publicada en castellà (1633 i 1650).

cia, a matisar, en l'àmbit literari, però és important també la persistència del català en els usos administratius. La situació canvia a partir, sobretot, de 1768 per les raons ja apuntades. La tercera etapa cobreix els segles XIX i XX. Es tracta d'un període d'eclosió de nous usos que coincideix si fa no fa amb la Renaixença i moviments culturals posteriors, en la vessant literària, i, paradoxalment, amb l'estrangulament progressiu dels usos administratius en la vessant no literària.

JOAN MIRALLES